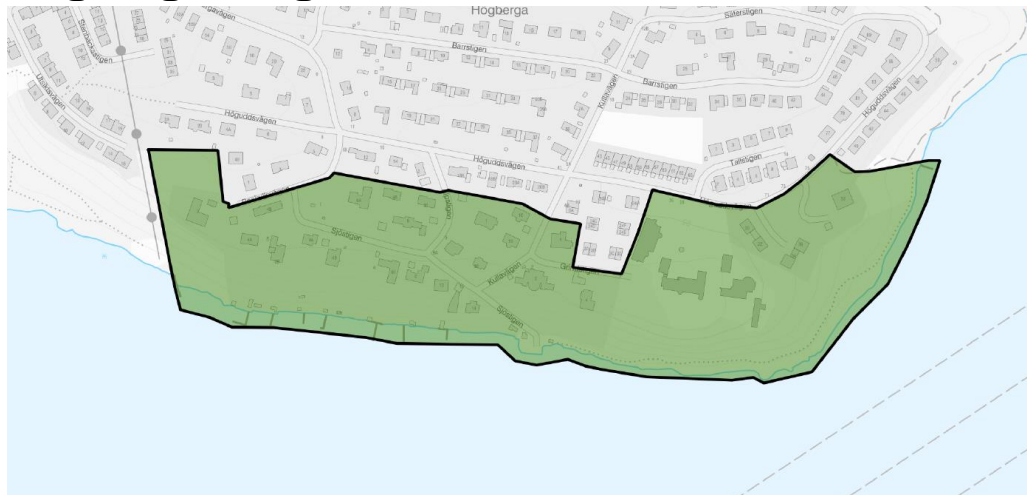


Högberga, Högudden och Utsikten



Bakgrund

På klipporna vid kusten i söder byggdes 1876 Villa Högudden som är en av de största sommarvillorna i skärgården. Fortfarande kring år 1900 var här i övrigt ängs- och betesmarker till Breviks gård. År 1907, när Breviks nye ägare kapten Allan Abenius lät bilda Fastighetsbolaget Lidingö-Brevik, formades visionen för den nya villastaden vid farleden in mot Stockholm som även omfattade denna sydliga del av Brevik.

Till skillnad från övriga Brevik kom området att anknyta mer till Abenius tankegångar om en villastad vid segelleden. På klippkanten skapades en exklusiv boendemiljö där framför allt två stora anläggningar i tegel, utformade av etablerade arkitekter, kom att bli nationalromantiska monument i den svenska villaarkitekturens historia. På Högudden i sydost lät kulturpersonligheten Klas Fåhraeus bygga den borgliknande Villa Högberga 1911, med Carl Westman som arkitekt. Längst i sydväst lät ingenjör Gustaf L. M. Ericsson uppföra sin stora privatvilla Villa Roskull 1912, med Lewerenz och Stubelius som arkitekter. Roskull är den enda utpräglad nationalromantiska villa som Sigurd Lewerenz utfört. I kvarteren Högudden, Kullen och framför allt Utsikten byggdes flera större villor på 1910-talet.

En successiv förtätning har sedan skett under 1900-talets senare del, särskilt i kvarteret Utsikten där flera modernistiska villor uppfördes mellan 1960–1980. Nordvästra delen av kvarteret Högudden har i sen tid bebyggt med parhus. Dessa har en annan karaktär och undantas från den aktuella kulturmiljön.

Beskrivning av området

På klippkanten längst i söder löper Sjöstigen i den starkt kuperade sluttningen ovanför Halvkakssundet. Den smala, backiga vägen ansluter till Roskullsvägen i väster och Grindstigen i öster. Vidare länkar den samman kvarteren Utsikten och

Högudden samt närmast anslutande delar av kvarteren Alpen och Kullen. Sjöstigen förenar därmed även Villa Roskull i sydväst och Villa Högberga i sydost som båda ligger som stora röda tegelborgar i exponerade lägen högt över farleden mot Stockholm.



Vy från Halvkakssundet upp mot Villa Högudden och Högberga gård.

På ovasidan av Sjöstigen ligger villorna bland bergknallar uppe i den branta sluttningen. På nedre sidan av gatan, i kvarteret Utsikten, ligger villorna lågt nere i sjösluttningen, orienterade ut mot sundet. Karaktärsfulla inslag kring Sjöstigen är äldre villatomter med trädgårdar, höga stödmurar och terrasseringar, framför allt anläggningen i sluttningen på Högudden 1. Stenmurar, klippta häckar eller traditionella spjälstaket avgränsar flera villatomter mot Sjöstigen och Grindstigen.



Grindstigen går västerut från Högbergas port mellan villorna i kvarteret Högudden.

Beskrivning av bebyggelsen

På Höguddens nordöstra sluttande sjöside ligger den ståtliga Villa Högudden (Smörkärnan 1) i sin stora trädgård. Villa Högudden byggdes som sommarvilla 1876 och blev ombyggd cirka 1895 i nuvarande amerikanskt inspirerade panelarkitektur. Vid strandpromenaden nedanför villan, bland pilträd och höga furor, ligger en stenbrygga för angöring av större båtar (Lidingö 11:349). Villa Högudden är byggnadsminne sedan 1982.



Villa Högudden från 1876 är en av de bäst bevarade stora sommarvillorna i Stockholms skärgård. Arkitekt Erik Lundroth.

Ett karaktärsfullt inslag i kulturmiljön kring Sjöstigen är Höguddens brygga och Strandboden (Lidingö 11:419) nere vid vattnet. Strandboden från 1912 med sina mäktiga murade stenvägg är egentligen en överbyggd passage till strandpromenaden nedanför Högudden.



Vid Höguddens brygga ligger Strandboden från 1912 i mäktig mursten. (Lidingö 11:419.) Kullavägen vid Högudden 1.

Villa Högberga (Högudden 30) stod klar 1911 på Höguddens högsta punkt som en av Sveriges mest magnifika privatvillor i nationalromantik. Anläggningen med sina passager och trappor, mäktiga tegelmurverk och höga tegeltak är starkt präglad av inhemsk arkitektur från medel- och vasatid. År 1916 byggdes en kinesiskt inspirerad tillbyggnad. En monumental trädgårdsanläggning inramar villan framför allt mot sjösidan. Högberga är sedan 1964 kursgård och kallas Högberga gård. Flera

kompletterande verksamhetsbyggnader i rött tegel har uppförts för verksamheten. Villa Högberga är ett byggnadsminne sedan 1985.



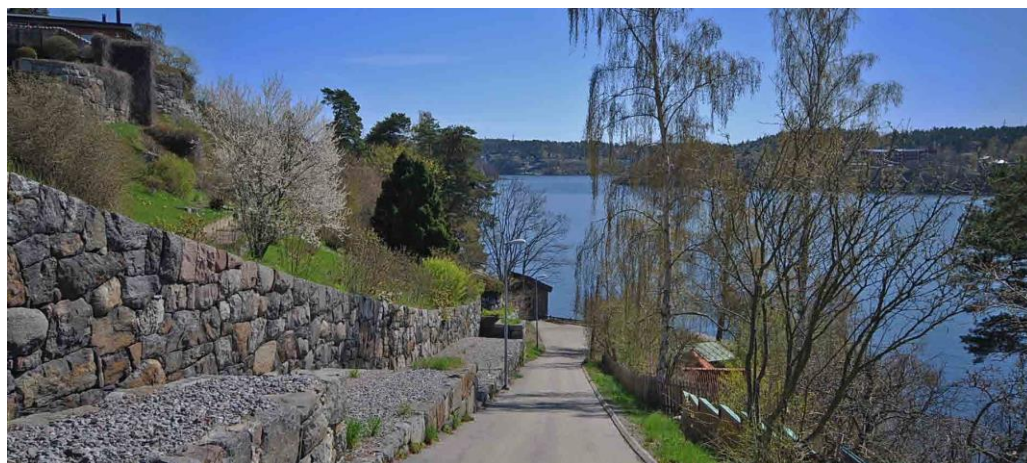
Villa Högberga villor högt uppe på klipporna och syns vida omkring. Arkitekt var Carl Westman, som utformade anläggningen i en historiserande tegelarkitektur med drag av en medeltida borganläggning.

Villa Roskull från 1912 har ett nationalromantiskt formspråk som anknyter till Villa Högberga. De stora släta tegelmurarna under röda tegeltak har samma monumentala massivitet, även om Villa Roskull trots sin imponerande storlek är mindre än det väldiga Högberga. Även här inramas anläggningen av murar med grindar och portar ut mot gatan medan villa och trädgård orienteras inåt och ut mot vattnet.



Villa Roskull från 1912 är ritat av arkitekt Sigurd Lewerentz som också utformade Skogskyrkogården tillsammans med arkitekt Gunnar Asplund.

På 1910-talet byggdes flera andra villor i området. En speciell karaktär har den svarttjärade Utsikten 24, ritad av arkitekt Ferdinand Boberg. En mindre villa i ljus träpanel och tjärmörk övervåning är Utsikten 10 som uppfördes av konstnären Tyra Kleen 1907, okänd arkitekt. En elegant utformad klassicistisk villa är Högudden 1 som egentligen är en villa från Djurgården, flyttad till Brevik och ombyggd 1913, kallad Villa Krängelberga.



Sjöstigen med terrasserna upp mot trädgården på Högudden 1 (Villa Krängelberga) till vänster i bild.

Utsikten 19 är ytterligare en imponerande privatvilla och uppfördes 1912 av direktör Birger Ljungström vid Ljungströms ångturbiner.

De modernistiska villorna från 1960- och 70-talet ligger framför allt i kvarteret Utsiktens nedre sluttning. Ofta är det långsträckta byggnadsvolymer i souterräng, utformade i nyansrikt rött eller rödbrunt tegel. Stora fönstergrupper, tidstypiska entréer och platta eller flacka tak karaktäriserar dem.

Sammanfattande värdering

Området kring Högberga, Högudden och kvarteret Utsikten bildar en exklusiv villastadsmiljö med stark förankring i 1900-talets början och utvecklingen av Lidingös kvalitativa villatradition. Yngre modernistiska tillägg från 1940–1970-tal har utformats i samma anda. Några av Sveriges mest välkända tidiga 1900-talsarkitekter har satt präglet på området och kärnan i kulturmiljön utgörs av två av de främsta exemplen på den svenska nationalromantikens villabyggande på 1910-talet, Villa Roskull och Högberga Gård, samt en av landets största sommarvillor från sent 1800-tal, Villa Högudden. Detta sammantaget bidrar till att området utgör en särskilt värdefull kulturmiljö.

Miljön är uppmärksammas som kulturmiljö i "Lidingö – Kulturhistoriska miljöer" (Stockholms Länsmuseum, 1990).

Området ligger inom riksintresse för kulturmiljövård – (Stockholms farled och inlopp).

Villa Högberga och Villa Högudden är skyddade som byggnadsminnen enligt Kulturmiljölagen.

Karaktärsdrag

- Exklusiva villamiljöer främst från 1905–1915 samt 1960–1970-tal.
- Öppna vyer över sundet.
- Maritima kulturmiljöer såsom Högberga stenbrygga samt strandboden med mäktiga stenmurar, rundbågig portöppning och bevarad port.
- Villa Höguddens stenbrygga och strandpromenad.
- Den stora välbevarade sommarvillan Villa Högudden, 1870- och 1890-tal.
- God landskapsanpassning i starkt kuperad skärgårdsterräng.
- Backiga och smala gator, särskilt Sjöstigen som är mycket karaktärsfull som gaturum.
- Naturpräglade villatomter, varav några med trädgårdar, flera med terrasseringsar.
- Stenmurar, terrasseringsar samt klippta häckar eller traditionella spjälstaket
- Sammanhållna byggnadsvolymer i två våningar.
- Hög arkitektonisk utformning i klassicism, nationalromantik, jugend eller amerikansk villastil.
- Generellt ljusa släta putsfasader med eller utan profilerat listverk.
- Brutet eller avvalmat tak.
- Ursprungliga fönstertyper, entrépartier och exteriördetaljer
- Villa Högberga och Villa Roskulls mäktiga, nationalromantiska, tegelvolymer, mursträckningar, portar samt Villa Högbergas stora trädgårdsanläggning
- Villa Höguddens panelarkitektur och omgivande stora trädgårdstomt.
- Kvarteret Utsiktens modernistiska villor från 1960- och 1970-talet med höga lägen i klippslutningen i förhållande till vattnet, låga byggnadsvolymer i souterräng under platta eller flacka tak samt fasader i tegel, stora fönstergrupper och tidstypiska entréer.

Råd och riktlinjer

Förutom vad som anges i Lidingös kulturmiljöprogram Del 1 gällande vård och underhåll av byggnader ges följande råd:

- Befintlig planstruktur avseende byggnadernas placering på tomten, volymverkan och fasadmaterial bör bevaras.
- Området bör inte förtätas ytterligare och tomter bör ej avstyckas.
- Byggnadernas ursprungliga arkitektoniska uttryck bör bevaras och underhållas med tidstypiska material och metoder. Äldre byggnadsdetaljer bör bevaras, exempelvis fönster och dörrar i originalutförande.
- Ev. tillägg bör utföras med stor hänsyn till den ursprungliga byggnaden.
- Ev. komplementbyggnader bör anpassas till huvudbyggnaden och placeras så att de inte påverkar helheten.

- Välbevarade trädgårdar såsom den vid Villa Högberga och Villa Högudden vars gestaltning anknyter till bebyggelsens äldre karaktär bör bevaras, t. ex. gällande växtlighet, staket, murar och hårdgjorda ytor.
- Träd bör sparas och vårdas. Äldre träd bör inte fällas om det inte är nödvändigt av naturvårdsskäl. Ev träd som måste tas ned bör ersättas.
- Villa Höguddens panelarkitektur bör bevaras och underhållas med traditionella material och metoder.
- Villa Högberga och Villa Roskulls mäktiga tegelvolymmer, mursträckningar och portar bör bevaras och underhållas med traditionella material och metoder.
- Villa Högberga stenbrygga samt strandbodens stenmurar, rundbågiga portöppning och port bör bevaras liksom Villa Höguddens stenbrygga och strandpromenad. Traditionella metoder och material ska vara vägledande vid underhåll.
- Markarbeten i form av sprängning, fyllning och schaktning bör undvikas.
- Miljön som helhet är känslig för förändringar och antikvarisk sakkunnig bör medverka vid ändringar som påverkar det kulturhistoriska värdet.